

Az első nyár, amikor a hölgyek elkezdhettek evezni¹

Tisztelgés az idén, október 3-án 100. születésnapját ünneplő Juventus Hölgyevezős Club alapító tagja, általános elnöke, dr. Zarándy Aladárné Czóglér Klára előtt

The first summer, when the ladies could begin to row

Alliquander Anna

allianna@net.sote.hu

Initially submitted October 20, 2011; accepted for publication November 5, 2011

Abstract:

Rowing was introduced in Hungary by Count Istvan Szechenyi. The National Federation of Hungarian Rowing Clubs was founded in 1893. The structure and foundation of women's rowing only started to develop during the 1930s. The first general meeting of Juventus Ladies Rowing Club was held on 27th March 1935. Rowing was given a very hard time after the Second World War as it was declared as an "elite sport" by the government. The new political status of the country denied government funding which forced clubs to close, merge or become nationalised.

Key words: István Széchenyi, rowing sport, women's rowing, regatta

Kulcsszavak: Széchenyi István, evezős sport, női evezés, regatta

Az evezés hazai kialakulása

Hazánkban az evezőssport meghonosítását gróf Széchenyi Istvánnak köszönhetjük. A „legnagyobb magyar” az első kétevezős, ladikyszerű hajóját Angliából hozatta és 1826. augusztus 12-én mutatta be Pozsonyban, 1827-ben 3 óra 52 perc alatt Béctől Pozsonyig evezett két angol barátja, John Barneby és Thomas Hallifax társaságában. Széchenyi, az angol evezősklubok mintájára, 1841. április 8-án megalapította az első Hajós Egyletet, más néven a Csónakdát. Ő rendezte az első magyarországi evezősversenyt is 1842. március 19-én, a tulajdonában lévő hajókkal. A résztvevők a Lánchíd építésén dolgozó angol és magyar munkások, valamint olasz utászkatonák voltak. A győztes a „Béla” nevű hajóban evező négy magyar munkás lett, kormányosuk Clark Ádám (a Lánchíd tervezője) volt (Keresztes H., 1943: 7). Széchenyi István és társai néhány éven át „még állandóan evezgettek, még hölgyek csónakoztatásával is szórakoztak”, és kisebb-nagyobb kirándulásokat tettek (Kertész, 1937:

¹ Annak a fotónak a hátoldalán található ez a felirat (kiegészítve a dátummal és a helyszínnel: 1931. június, Újpest), ahol Jánosházy János edző urat két nyolcasnyi hölgykoszorú vesz körbe.

6.). Az 1840-es évek második felétől a politika és a függetlenségért vívott küzdelem kötötte le az alkotó erőket, a szabadságharc leverését követő önkényuralmi időszak pedig egy időre ellehetetlenítette a civil kezdeményezéseket.

Mégis az 1860-as évek elején sorra alakultak az evezősegyletek: a főváros után Pozsony, Győr, Szeged, Temesvár, Arad a legjelesebb evezősbázisok (Domonkos, 2004: 9). 1861. április 20-án megalakul a Budapesti Hajós Egylet, gróf Széchenyi István emlékezetére, aki egy évvel korábban halt meg. Az alapítás tüntetés volt az ő emléke mellett, ezért az alapszabályok meghatározták, hogy az egylet egyik hajója mindenkor gróf Széchenyi István nevét viselje. A fővárosi Nemzeti Hajós Egylet igazgatója, Füleppe Kálmán, valamint a Győri Csónakázó Egylet titkára, Mihákovics Tivadar elévülhetetlen érdeme, hogy előkészítették a Magyar Evezős Egyletek Országos Szövetsége megalakítását (1892. szeptember 21.), amely első közgyűlését tizenegy klub részvételével 1893. március 12-én tartotta.

1894-ben a júliusi szegedi regattán már női kormányos négyesre is kiírtak versenyt, amelyre a Temesvári Csónakázó Egylet és a Torontál Korcsolyázó és Hajós Egylet is nevezett 1-1 csapatot. Miután a temesváriak nevezésüket visszavonták, a győzelmet a Vattay Margit, Mihákovics Erzs, Zsirus Éva, Rónay Olga összeállítású négyes szerezte meg, kormányosuk Rónay Jenő főispán volt. A nagybecskerekiek egy másik négyessel is végigvezették a pályát, amelyben az előbb említett csapat tagjainak édesanyjai ültek. Valójában ezeket a futamokat inkább közönségcsalogatónak szánták a verseny szervezői, hogy „elálljon mindenkinek a szeme-szája” (Keresztes H. 1943: 23). A női evezés szervezett, klubszerű formában az 1930-as évektől kezdett tért hódítani. Ugyan az Országos Testnevelési Tanács 1935. évi Magyar Sport-Almanachja nem tesz említést a Juventus Hölgyevezős Club alakuló közgyűléséről, de beszámol az 1935. év fontosabb evezős versenyeiről, ahol a Budapesti Nemzetközi Regattán női nyolcasban győzött a Jánosházy Evezős Iskola csapata (ebből alakult a Juventus) (Zuber, 1936: 82).

1. kép 1932. A Nagyregattán győztes női csapat Jánosházy János trénerrel
(a kép jobb oldalának legszélén, félig takarásban áll Czögler Klára)

Az első női bajnokságot is csak 1943-ban rendezte meg a Magyar Evezős Szövetség, sőt nemzetközi szintén még tovább voltak hátrányos helyzetben a gyengébb nem képviselői. 1954-ben rendeztek első ízben női Európa-bajnokságot, 1974-ben világbajnokságot, és csak a montreáli olimpián (1976) szerepelhettek először női evezősök a programban.

A budapesti női evezős sport kezdetei

Az 1930-as évek a sportág aranykorszaka. A Nemzetközi Evezős Szövetség által, az Európa-bajnokságokon legeredményesebb nemzet számára alapított Glandaz-díjat 1932-ben, 1933-ban, 1934-ben és 1935-ben is elnyerték a magyar evezősök.

Ez idő tájt kereste fel a későbbi klubalapító, Czögler Klára – a Pázmány Péter Egyetem bölcsészkarának első éves hallgatója – a pesti József utca egyik bérházának pincéjében épült szövetségi téli tanmedencét, a „kasztlit”. A kifogástalan lapátkezelésre, erőfelhasználásra, testfegyelmzésre, összegezve a jó evezős mozgás elsajátítására itt nyílt lehetőség leányok számára. Az edzéseket, „gyakorlásokat” Jánosházy János építészmérnök, a Műegyetemi Evezős Club tagja irányította. A helyiség ugyan zsúfolt volt és nehezen szellőztethető, mégis szívesen gondol rá vissza Klári néni, már csak azért is, mert a rendszeres kasztlizás egyben felmentést adott a felső-iskolákban is kötelező gerendagyakorlatok és kézenállások alól. Tavasszal a „technikailag tökéletesre kiképzett legénység” már vízre szállhatott az Újpesti Evezős Egylet Evezős Osztálya stégéről, az újpesti rakpartról, persze csak szigorúan a délelőtti órákban, amikor nem zavartak másokat. A Jánosházy Evezős Iskola (Jánosházy EI) tanítványai kezdetben egy, nem sokkal később már két öreg klinker nyolcasban² gyakorolhattak. Jánosházy egyébként feltűnő jelenség volt a Dunán, amikor közel két méteres magasságával és mázsás súlyával dirigált a kormányos helyről felállva a hajóban. Hamarosan a klubba szerveződés gondolata kezdte el foglalkoztatni, ebben látta a hölgyek és valószínűleg saját jövőjét is. Kapcsolatot teremtett a Kultuszminisztériumban dolgozó id. Kammermayer Oszkárral, az Országos Testnevelési Tanács Titkárával, a híres „Neptunista” igazgatóval. Kammermayer engedélyével az evezős lányok használhatták a Neptun Budapesti Evezős Egylet margitszigeti csónakházát. Itt a tenispályák miatt amúgy is előfordultak evezősök teniszezni vágyó hölgy hozzátartozói, így volt női öltöző is. Nagy szervezés előzött meg egy bécsi regattán történő részvételt. Kölcsön hajóval, kölcsön lapátokkal, kölcsön kormányossal indultak, de még Ácsnál lerobbant a bérelt kisbusz, amivel utazott a csapat, így épphogy „beestek” a versenyre, ezután kapták a „kormányos vigaszdíja” vésetű érmeiket. Az 1930-as évek első felében, a tagdíjak összedobásával a Jánosházy Evezős Iskola növendékei a Rendőrtiszti Atlétikai Club Evezős Osztálya mellett, az IBUSZ sporttelepén (az Óbudai rakparton, a Tímár utcánál) béreltek egy-két kabint, itt alakították ki vízi-bázisukat, itt tárolták hajóikat. Ekkor már vettek egy kormányos négyes hajót is, de gond volt, hogy kimaradt Jánosházy, minthogy mérnöki diplomájával el tudott helyezkedni. Nem volt se kormányos, se edző, egyre égetőbbé vált az egyletté alakulás. Sikerült megnyerni az ügy támogatására Dr. Kelemen Kornélt, az Országos Testnevelési Tanács elnökét, Kammermayer Oszkár és több óbudai étterembe történő vacsorameghívás segítségével.

Az alakuló közgyűlés

² A versenyhajók könnyűek és keskenyek, a gig-hajók ellenben nehezek és szélesek, ezáltal sokkal stabilabbak a vízen, így jól használhatók kezdő evezősök sokoldalú képzéséhez. A gig-hajó egy fajtája a klinker borítású; ez részben egymásra illeszkedő falemezekből áll.

1935. március 27-én tartották a Juventus Hölgyevezős Club alakuló közgyűlését³. A korabeli sajtó így számol be az eseményekről:⁴

„Az ország legszebb közgyűlését rendezték az Országos Testnevelési Tanács termében. Csupa mosolygás, csupa jókedv, mintha érettségi vizsga izgalma előtt álló fiatalság jött volna össze, az egész teremben lányok és asszonyok sokasága. Az elnöki emelvényen is szokatlan kép: fiatal lányok között ül Dr. Kelemen Kornél, az OTT elnöke. Arcán a meglepődés látható jeleivel, minden mozdulata, minden szava biztatás. Büszkének látszik, hogy az első aktív evezős női club hivatalosan is megalakul. Dr. Jánosi Erzsébet már megrázza a csengőt, elhalkul a sok csevegés, és elindul útjára az első magyar női egyesület. Csupa ígéret, két nyolcas, egy négyes, komplett csapat, ha pénz lesz, clubház is lesz, versenyezni akarunk, és így tovább. Csak úgy röpködnek a tervek, melynek arányában pirulnak el a hallgatók, mert már ott látják magukat a célban, győzteseknek. Hosszú évek kitartó munkájának eredménye ez a mai megalakulás, a női versenyevezős sport megteremtése. A tisztikar választására kerül sor: igazgató, dr. Jánosi Erzsébet; alelnök, Czögler Klári; titkár, Ábrahám Panni.⁵ Ezután dr. Kelemen Kornél köszöntötte az egyesületet. Ez a beszéd nem a szokásos sablon volt, hanem sokkal több. Egy sportban megedzett férfi szerető atyai szavai és elismerése az első női sportalakulat minden egyes tagjának.”

2. kép "Juventus" Első Magyar Hölgyevezős Club Tagsági Igazolvány. Ügyvezető alelnök: Czögler Klára

³ Az alakuló közgyűlést megörökítő kép hátoldalán található ez a dátum, más dokumentumok ettől eltérő időpontról számolnak be.

⁴ A Vízisport című lapból (1935) származik az idézet, a pontos szám a cikk kivágás miatt lemaradt.

⁵ Más dokumentumok, képfeliratok szerint: igazgató Dr. Jánosi Erzsébet, általános elnök, Czögler Klára, alelnök: Ábrahám Panni

A klub színeiben (fehér pamut trikó, hátán nagy piros kör, benne piros J betűvel, kis fehér sapkával) versenyen kívül is gyakran megjelentek: az 1934-es Szent István Ünnepe alkalmából rendezett virágdíszes csónakfelvonuláson is láthatóak⁶. Hogy ez azt jelenti-e, hogy már a megalakulás előtt is „nem hivatalosan” használták a Juventus elnevezést, vagy esetleg a filmarchívumban lett rosszul dátumozva a dokumentum, nehéz lenne eldönteni. Az Elnökkisasszony (1935) című fekete-fehér, magyar vígjátékban (Jávor Pál, Gombaszögi Ella, Muráti Lili, Kabos Gyula főszereplésével) is sokáig eveznek a mozivásznon, miközben Márkus Alfréd és Sebő Miklós *Nyáron a párom egy vadevezős* című szerzeménye⁷ hallható.

A hölgyek vízitúráztak is sokat. Egy alkalommal a Csepel-sziget megkerülése a viharossá erősödő déli szélben, csaknem tragédiába torkollott, de a vízirendészet segítségével megmenekültek. Az evezős lányok közül páran az Országos Közegészségügyi Intézetben dolgoztak, csakúgy, mint az evezős, orvos-tisztviselő, erdélyi származású Bíró András. Ő a Szent Imre Főiskolai Internátus Egyesület⁸ jóvoltából az Üllői úti kollégiumban lakott egyetemi évei alatt, és ott kötött életre szóló barátságot a szintén evezős Zarándy Aladárral, Klári néni későbbi férjével. A Kollégiumnak volt Horányban két faháza, és a Római-parton, a Magasházi Csónakházban „garázsírozták” hajóikat, onnan indultak túrázni a „kollégisták”, hozzájuk csatlakoztak olykor a „hölgyek”.

A dunai ismeretségekből gyakran házasságok is kötöttek, köttetnek...Jánosházy János egykori tanítványát, Ábrahám Pannit vette feleségül, míg Zarándy Aladár Czógler Klárát. Klári néni első gyermeke születésekor, 1940-ben lemondott elnöki tisztségéről, és azt Somkúti Ilona vette át.

⁶ 2011-09-30, URL: <http://filmhiradok.nava.hu/watch.php?id=1149> 1'04"-tól

⁷ 2011-09-30, URL: http://www.youtube.com/watch?v=YpNXcDTA6zI&feature=player_embedded 18'20"-tól 20'00"-ig

⁸ Szent Imre Főiskolai Internátus Egyesület, a katolikus egyetemi és főiskolai hallgatók lakásgondjainak megoldására alapított jótékonyági egyesület. In: Magyar Katolikus Lexikon, 2011-09-30, URL: <http://lexikon.katolikus.hu/S/Szent%20Imre%20F%C5%91iskolai%20Intern%C3%A1tus%20Egyes%C3%BClet.html>

3. kép 1938. A Juventus hölgyek versenyre indulnak a Juventus nevű hajóban.
A képen balról a hatodik Czögler Klára.

A világháború utáni megszűnés/továbbélés

1943-ban még beszámol a Filmhíradó⁹, és a korabeli sajtó¹⁰ a Juventus Hölgyevezős Club meghívásos versenyéről, amit az óbudai Dunaágban rendeztek meg, és „igen szép számú közönség gyűlt össze, hogy tanúja legyen a hölgyek mérkőzésének”. 1944-ben még két magyar bajnoki címet szereznek a Juventus evezősei, de a kialakulóban lévő új politikai rendszer 1948–49 folyamán – „úri sportnak” minősítve az evezést – a nagy múltú, patinás klubokat (MAC, Pannonia, Hitelbank, Sirály, Neptun, Hungária, Nemzeti Hajós Egylet) betiltotta, a többieket adminisztratív eszközökkel ellehetetlenítette, egymásba olvasztotta, államosította.

Somkúti Ilona (1919–2002), akit az egész magyar evezős társadalom becenevén Cicanak, Cica néninek ismert, a második világháború után egyik fő szervezője volt az evezős sport, benne különösen a női evezés újjáélesztésének. Segítségével gyűjtötték össze a megmaradt hajóparkot, éledt újjá a fiatalok evezős kedve. A Juventus Hölgyevezős Club már nem éledt, nem éledhetett újra, de 1948 tavaszán megalakult a Vasas evezős szakosztálya, aminek nemcsak alapító tagja volt, hanem titkári teendőket is ellátott, élete összefonódott a klub életével. A női evezős sport fellendítése, megerősítése és első eredményei szorosan összefonódott nevével (Kisfaludi, 2005.).

Az evezős sport máig tartó hatásai

⁹ 2011-09-30, URL: <http://filmhiradok.nava.hu/watch.php?id=5175>

¹⁰ Huszadik század, 2011-09-30, URL: <http://www.huszadikszazad.hu/sport/szepseg-baj-sot-tudas-a-holgyevezosok-versenyen>

A kitűnő egészségnek örvendő, szellemileg friss, jó humorú, századik életévében járó dr. Zarándy Aladárné Czögler Klára szívesen emlékezett vissza a „kezdő évekre”, a versenyekre, ezeket szíves beleegyezésével vetettem papírra. Örül, hogy evezett, hogy ennek a szép sportnak köszönhetően ismerte meg párját, hogy átadhatta gyermekeinek, unokáinak, dédunokáinak (köztük sok a bajnok, válogatott evezős) az evezős sport szeretetét, és ezzel együtt a természet tiszteletét. És, hogy mi a sok levezett kilométer, számtalan irammenés, vágta máig is érezhető hatása? Ha valami nehézséget kell leküzdenie, Jóistenhez fohászkodik, és magában elsuttogja: *még tíz csapás a szigetspiccig, és utána pihenő.*

IRODALOM

- DOMONKOS A.: *Evezés. Víz, mozgás, harmónia.* Budapest, Danubius Nemzeti Hajós Egylet, 2004, 9.
- KERESZTES H. I. (szerk.): *Az evezés kézikönyve.* Budapest, Magyar Evezős Szövetség, 1943, 5-7.
- KERESZTES H. I. (szerk.): *Magyar Evezős Szövetség 1893-1943.* Budapest, Magyar Evezős Szövetség, 1943, 22-23.
- KERTÉSZ Á.: *A Nemzeti Hajós Egylet 75 éves története 1862-1936.* Budapest, Nemzeti Hajós Egylet, 1937, 6.
- KISFALUDI J.: Somkúti Ilona (1919-2002), 2011-09-30, URL: <http://www.hunrowing.hu/muzeum/somkuti-ilona-1919-2002>
- ZUBER F. (szerk.): *Magyar Sport-Almanach 1935.* Budapest, Országos Testnevelési Tanács, 1936, 82.